

VOORSTELLEN VOOR EEN
**RECHTVAARDIG
KLIMAATBELEID**

FairClimate
Postbus 8190
3503 RD Utrecht
T 030 880 1350
F 030 692 5614
E info@fairclimate.nl
I www.fairclimate.nl

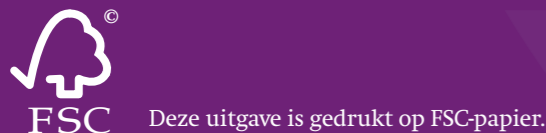
INHOUD

Inleiding	3
1 Onerlijke lastenverdeling: de gevolgen van klimaatverandering voor ontwikkelingslanden	4
2 Een 'dirty business': onderhandelingen over internationaal klimaatbeleid	5
3 Rechtvaardigheid als uitgangspunt voor internationaal klimaatbeleid	6
4 FairClimate: enkele componenten voor een eerlijk en rechtvaardig klimaatbeleid	8
4.1 Klimaatdoelen en de verdeling van bijdragen	8
4.2 Hervorming van het CDM	8
4.3 Financiering van adaptatie	9
4.4 Behoud van bossen	11
5 Aanbevelingen	13

COLOFON

FairClimate
Voorstellen voor een rechtvaardig klimaatbeleid

Productie: ICCO
Auteur: Bureau & Milieu Ontwikkeling, Amsterdam
Vormgeving: Zwerver Grafische Vormgeving, Zeist
Druk: van der Ridder, Nijkerk
Fotografie: Corita Corbijn, Fred Hoogervorst en Haran Karun
Gebaseerd op het rapport *Towards a fair and equitable framework for post-2012 climate change policy* van Joyeeta Gupta en Harro van Asselt; IVM, Amsterdam, 2007, geschreven in opdracht van ICCO.

FAIRCLIMATE

ICCO
Partner van
ondernemende mensen

INLEIDING

Voor ons, een rijk land in een delta, is klimaatverandering een bedreiging waartegen we ons met de inzet van veel kennis en geld proberen te beschermen. Voor veel mensen in ontwikkelingslanden is klimaatverandering een ramp waar ze middenin zitten, met weinig vooruitzichten op oplossingen. Klimaatgerelateerde problemen als voedsel- en watertekorten, droogtes en overstromingen en grote aantallen vluchtelingen stapelen zich op en ontwrichten toch al kwetsbare gemeenschappen.

Klimaatverandering is bij uitstek een ontwikkelingsvraagstuk. Daarom heeft ICCO in samenwerking met Kerk in Actie het klimaatprogramma FairClimate opgezet. FairClimate ondersteunt mensen in ontwikkelingslanden die getroffen worden door de gevolgen van klimaatverandering; steun in de vorm van projecten die hun situatie direct verbeteren en de opwarming van de aarde tegengaan.

ICCO houdt zich ook bezig met de uitwerking van een nieuw klimaatbeleid na 2012, waarover de onderhandelingen volop gaande zijn. Daarover meer in deze brochure. ICCO's inzet is mede gebaseerd op het onderzoek dat zij in 2007 liet uitvoeren door het IVM Instituut voor Milieuvraagstukken van de Vrije Universiteit Amsterdam naar de vormgeving van een rechtvaardig post-Kyoto protocol. Wat ICCO betreft staan de principes van gelijkheid, eerlijkheid en rechtvaardigheid centraal in het mondiale klimaatbeleid. Deze principes worden vertaald als een gelijk recht op de kans op duurzame ontwikkeling en een gelijk recht van alle wereldbewoners op het duurzaam gebruik van de atmosfeer.

In concreto komt de visie van ICCO op het aanpakken van klimaatverandering neer op een drieslag: verminderen, veranderen en vergoeden. Ofwel: het verminderen van het energieverbruik, het gebruik van fossiele brandstoffen vervangen door schone energie en – als de broeikasemissies te hoog blijken – het bieden van financiële compensatie aan landen en bevolkingsgroepen daarbinnen die het minste aan de opwarming bijdragen en het meest te lijden hebben van de gevolgen van klimaatverandering.

ICCO zet zich in voor een rechtvaardig nieuw klimaatbeleid na 2012. Speciaal gaat het daarbij om de volgende onderwerpen:

- Een mondiaal klimaatdoel en de verdeling van de bijdragen
- Hervorming van het CDM (Clean Development Mechanism)
- Financiering van adaptatie
- Behoud van bossen

FAIRCLIMATE

ICCO
Partner van
ondernemende mensen

1 ONEERLIJKE LASTENVERDELING: DE GEVOLGEN VAN KLIMAATVERANDERING VOOR ONTWIKKELINGSLANDEN

Juist mensen die part noch deel hebben aan de oorzaak van klimaatverandering – de armen in ontwikkelingslanden – lopen de grootste risico's en krijgen de zwaarste klappen te verduren. Ze leven in risicovolle gebieden, hebben zelden middelen om zich afdoende te wapenen tegen de onvermijdelijke gevolgen van klimaatverandering en geen financiële buffer om klappen op te vangen als het zover is.

De veroorzakers van het broeikas effect, de Verenigde Staten en Europa voorop, zullen er nog het minste last van hebben. Dat voorspellen de klimaatwetenschappers van het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) van de Verenigde Naties. En zo niet, dan kan geld de ergste nood lenigen. Zuid- en Zuidoost-Azië, Latijns-Amerika, Afrika en kleine eilandstaten lopen een onevenredig groot risico. Klimaatverandering vormt dan ook een ernstige bedreiging voor het halen van de Millennium Ontwikkelingsdoelen. Kleine veranderingen in het regenpatroon en de regenintensiteit zijn voldoende om oogsten in de regenafhankelijke landbouw in Afrika te doen mislukken. Een temperatuurstijging van 2 tot 3,5°C kan in India leiden tot een kwart minder inkomsten voor boeren. Door het smelten van gletsjers komt de drinkwatervoorziening van diverse miljoenensteden in gevaar.

AFRIKA is extreem gevoelig voor klimaatverandering en variabiliteit in klimaat door de endemische armoede, de zwakke instituties en de complexe rampen en conflicten. Sinds de jaren zeventig heeft de droogte in grote delen van Afrika zich verspreid en is steeds intensiever geworden, met name in de Sahel en in zuidelijk Afrika. De watervoorziening en de landbouwproductie hebben het zwaar te verduren. In sommige landen kan de oogst in de toekomst wel met de helft afnemen, als de klimaatverandering doorzet. Bossen, graslanden en andere natuurlijke ecosystemen ondergaan nu al veranderingen als gevolg van de opwarming, vooral in zuidelijk Afrika.

In **AZIË** krijgt ruim een miljard mensen te maken met de afnemende beschikbaarheid van zoetwater, met name in de stroomgebieden van de grote rivieren. Dat heeft te maken met het smelten van de gletsjers in de Himalaya, wat in eerste instantie leidt tot meer overstromingen en steenlawines. Na het afsmelten vermindert echter de beschikbaarheid van zoetwater:

de neerslag in de bergen wordt niet langer in de vorm van sneeuw vastgehouden en langzaam afgevoerd, maar slaat als regen neer en stroomt direct naar zee. Kustgebieden, met name de dichtbevolkte delta's, lopen bovendien een groter risico op overstromingen door de zeespiegelstijging.

Gedeelten van de tropische bossen van **LATIJS-AMERIKA** zullen geleidelijk plaatsmaken voor savannes. Deze gebieden worden droger door de combinatie van klimaatverandering en veranderingen in landgebruik. Tegen 2050 loopt 50 procent van de landbouwgebieden in Latijns-Amerika kans op verwoestijning en verzilting.

KLEINE EILANDSTATEN zijn extreem kwetsbaar voor klimaatverandering vanwege hun geringe omvang en hoogte. Dat maakt ze vatbaar voor natuurrampen. Daarbij gaat het vooral om stijging van de zeespiegel en bedreigingen van de zoetwatervoorraden.

2 EEN 'DIRTY BUSINESS': ONDERHANDELINGEN OVER INTERNATIONAAL KLIMAATBELEID

In 2012 loopt de eerste verplichtingsperiode van het Kyoto-protocol af. In december 2007 beginnen in Bali de onderhandelingen over de periode na 2012. Hoe staan de economische machtsblokken tegenover elkaar? Wat is de rol van snelle groeiers als China, en wat betekent dat voor ontwikkelingslanden?

In het Kyoto-protocol, dat in 2005 van kracht werd, is overeengekomen dat de rijke geïndustrialiseerde landen de uitstoot van broeikasgassen tussen 2008 en 2012 met gemiddeld 5 procent verminderen ten opzichte van 1990. Het is overduidelijk dat deze reductie onvoldoende is om het doel van het Klimaatverdrag te halen, zoals dat is verwoord in artikel 2: "het stabiliseren van de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer op een zodanig niveau dat een gevaarlijke menselijke invloed op het klimaat wordt voorkomen." Veel wetenschappers hebben aangegeven dat dit doel neerkomt op een maximale temperatuurstijging van 2°C ten opzichte van het pre-industriële niveau. Ofwel: een concentratie broeikasgassen die onder de 400 ppm (deeltjes per miljoen) blijft. Dit betekent dat de mondiale broeikasemissies in 2050 ongeveer 80 procent moeten dalen ten opzichte van 1990.

Voor de periode na 2012 bestaan nog geen doelstellingen. Hierover wordt sinds de Conference of Parties (COP) in Montreal (2005) gepraat. Om op tijd een nieuwe overeenkomst te sluiten, is het noodzakelijk dat tijdens de conferentie in Bali wordt afgesproken de onderhandelingen echt te beginnen.

Er is vooral onenigheid over de vraag of ook ontwikkelingslanden reductiedoelstellingen moeten krijgen. De Verenigde Staten (die het Kyoto-protocol niet hebben bekrachtigd) vinden van wel, zeker de ontwikkelingslanden die een economische groeispurt hebben ingezet. De rijkere ontwikkelingslanden zijn hiertoe bereid, maar willen onder geen beding dat het klimaatbeleid hun economische groeimogelijkheden belemmert.

De onderhandelingsmacht van ontwikkelingslanden is de laatste decennia flink afgenomen. Dat komt met name doordat de enig overgebleven supermacht – de Verenigde Staten – geen warm voorstander zijn van internationaal overleg: dat is langdurig, moeizaam en stroperig en leidt

tot compromissen die ook pijn doen in de VS. Liever kiezen de VS voor een eigenzinnig optreden, zonder rekening te houden met de belangen van zwakke partijen. De positie van ontwikkelingslanden wordt nog onzekerder doordat twee prominente woordvoerders van de ontwikkelingslanden, China en India, zich hebben losgemaakt van dit kamp. Het is nog onduidelijk hoe deze nieuwe machtsblokken zich zullen opstellen.

De onderhandelingen over het internationale post-2012 klimaatbeleid worden zwaar op de proef gesteld doordat de VS en Australië niet meedoen aan 'Kyoto'. Daardoor rusten de klimaatlasten – het verminderen van broeikasgassen – op minder schouders. De VS zien meer heil in het ontwikkelen van nieuwe, schone technologie. Opgelegde reductiedoelstellingen zien ze als barrières voor hun economische groei. Wat ook een zware wissel op de onderhandelingen trekt, is de ongelijke verdeling van de reductiedoelstellingen tussen geïndustrialiseerde landen die het Kyoto-protocol hebben geratificeerd: sommige rijke landen kunnen hun emissies fors laten toenemen, andere moeten juist sterk verminderen. De geïndustrialiseerde landen die reductieverplichtingen hebben, kunnen onder het huidige Klimaatverdrag ontsnappen aan pijnlijke maar noodzakelijke nationale ingrepen in de energiehuishouding. Het is namelijk toegestaan de emissiereducties in andere landen te verwezenlijken, middels de instrumenten Clean Development Mechanism (CDM) en Joint Implementation (JI).

Het risico is dus levensgroot aanwezig dat het internationale klimaatbeleid uiteenvalt in verschillende klimaatregimes, die naast elkaar bestaan, met ieder een eigen aanpak en eigen belang. Dat zou de solidariteit tussen rijke en arme landen sterk op de proef stellen: efficiëntie gaat de boventoon voeren, geld voor adaptatie verdwijnt van de agenda en het principe van 'de vervuiler betaalt' wordt vergeten.

3 RECHTVAARDIGHEID ALS UITGANGSPUNT VOOR INTERNATIONAAL KLIMAATBELEID

Voor ICCO zijn gelijkheid, eerlijkheid en rechtvaardigheid de uitgangspunten voor internationaal klimaatbeleid. Iedere wereldburger heeft recht op duurzame ontwikkeling en evenveel recht op het gebruik van de atmosfeer, mits dit duurzaam is en niet leidt tot een gevaarlijke verstoring van het klimaatsysteem.

Het Klimaatverdrag (United Nations Framework Convention on Climate Change; UNFCCC) van 1992 is gestoeld op een aantal ethische principes uit het internationaal recht. In de praktijk spelen deze echter een zeer beperkte rol in het klimaatbeleid. Maatregelen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen draaien bijna alleen om het – eveneens in het Klimaatverdrag opgenomen – principe van de kosteneffectiviteit. Dit houdt in dat het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen daar gebeurt, waar het zo weinig mogelijk kost.

Veel wetenschappers en beleidsmakers rechtvaardigen deze aanpak door erop te wijzen dat principes een non-issue zijn en dat praktische maatregelen in de strijd tegen klimaatverandering veel effectiever zijn dan praten over principes. Maar daarmee vergeten ze dat ook aan praktische maatregelen principes ten grondslag liggen. Als de principes – of uitgangspunten – niet kloppen, kloppen de maatregelen ook niet.

Opmerkelijk afwezig in het Klimaatverdrag zijn uitgangspunten die verwijzen naar de aansprakelijkheid voor milieuschade en het principe van ‘de vervuiler betaalt’. Met name dit laatste is inmiddels een vanzelfsprekend uitgangspunt in de geïndustrialiseerde landen en vormt de basis voor veel milieuwetgeving. ‘De vervuiler betaalt’ betekent dat de milieukosten van een product of dienst tot uitdrukking komen in de prijs. Het effect is dat de vervuiler niet alleen de kosten van de vervuiling betaalt, maar ook zijn gedrag verandert door de preventieve werking die van dit principe uitgaat.

Het ontbreken van deze principes in het Klimaatverdrag is onaanvaardbaar voor ontwikkelingslanden en ondermijnt de grondslag onder het debat. Een Klimaatverdrag heeft alleen bestaansrecht als de veroorzakers van het probleem, de rijke landen, hun energiebeleid duurzaam veranderen, de uitstoot van broeikasgassen verminderen en de arme landen die schade ondervin-

den van het veranderende klimaat daarvoor financieel compenseren.

ICCO vindt dat een volgende uitwerking van het Klimaatverdrag daadwerkelijk gebaseerd moet zijn op *rechtvaardigheid en duurzaamheid*. Duurzaam in de zin dat ernstige verstoring van het klimaat wordt voorkomen. Rechtvaardig in de zin dat mensen overal op de wereld de kans krijgen op een goed leven. En dat kan alleen als de volgende principes centraal staan: de vervuiler vermindert, verandert én betaalt z’n vervuilende gedrag, iedereen kan in gelijke mate aanspraak maken op een duurzaam gebruik van de atmosfeer en iedereen heeft het recht op duurzame ontwikkeling.

Recht op duurzame ontwikkeling

Ontwikkelingslanden hameren op het recht op duurzame ontwikkeling, een principe dat wél in het Klimaatverdrag is opgenomen. Het betekent dat het klimaatbeleid hun ontwikkelingskansen niet mag belemmeren. Gezien de ongelijke verdeling van de uitstoot van broeikasgassen is dat een logische en rechtvaardige eis: rijke landen hebben zich mede kunnen ontwikkelen door een onbeperkt gebruik van fossiele brandstoffen. Het zou onrechtvaardig zijn arme landen te beperken in hun ontwikkelingskansen door dit buiten beschouwing te laten in het klimaatbeleid.

In het Kyoto-protocol, een uitwerking van het Klimaatverdrag van 1992, is dit principe op twee plaatsen terug te vinden: ontwikkelingslanden hebben nog geen verplichting om broeikasgassen te verminderen en het CDM is ontworpen om bij te dragen aan duurzame ontwikkeling in ontwikkelingslanden.

Het CDM ligt onder vuur. Zoals het nu werkt, gebruiken rijke landen CDM om onder hun eigen reductieverplichtingen uit te komen. Bovendien vallen uitgerekend de minst ontwikkelde landen (in Afrika) buiten de boot omdat daar nauwelijks CDM-projecten gerealiseerd worden.

Daar komt bij dat de bijdrage van de meeste CDM-projecten aan duurzame ontwikkeling in het gastland op zijn minst discutabel is. Vandaar dat ICCO een hervorming van CDM voorstelt die recht doet aan het ontwikkelingsdoel.

Ook de regel dat ontwikkelingslanden geen reductieverplichtingen hebben, ligt onder vuur. Als we ervoor willen zorgen dat de klimaatverandering binnen (enigszins) acceptabele grenzen blijft – niet meer dan 2°C stijging van de gemiddelde temperatuur – dan kunnen we er niet omheen dat ook de emissies in ontwikkelingslanden beneden een bepaald niveau blijven. Voor veel ontwikkelingslanden is dat voorlopig geen probleem omdat hun emissies nog erg gering zijn. Maar met name China is bezig aan een gigantische groeispurt, die gepaard gaat met een groeiende uitstoot van broeikasgassen. Een nieuwe uitwerking van het Klimaatverdrag voor de periode na 2012 heeft alleen kans van slagen als daar een antwoord op wordt gevonden. ICCO vindt het billijk dat ontwikkelingslanden die zich snel ontwikkelen en al meer CO₂ per inwoner produceren dan duurzaam is, een passende bijdrage leveren aan de klimaatdoelstellingen, vooropgesteld dat de rijke landen hun veel grotere verantwoordelijkheid daadwerkelijk nemen. Een aantal ontwikkelingslanden, zoals Uruguay, Argentinië, Kazachstan, Zuid-Afrika en Brazilië heeft al toegezegd te zullen investeren in een beperking van de emissiegroei en in schone technologie.

Mondiale welvaartsgroei door verminderen, veranderen en vergoeden

Rest de vraag of ontwikkelingslanden voldoende ruimte krijgen om een economische inhaalslag te kunnen maken die ‘past’ binnen de uitgangspunten die we voor het internationale klimaatbeleid hebben gekozen, namelijk dat de gemiddelde temperatuurstijging op de aarde onder de 2°C moet blijven en dat iedere wereldburger recht heeft op een gelijk aandeel in het gebruik van de atmosfeer. Het recht op ontwikkeling kunnen we vertalen in de eis dat ontwikkelingslanden – bijvoorbeeld – in 2050 op een gelijk welvaartsniveau (gedefinieerd als Bruto Nationaal Product) komen als de rijke landen. Nu blijft de economie in rijke landen ondertussen misschien wel met 2 procent per jaar doorgroeien. Om ontwikkelingslanden dan toch in 2050 op hetzelfde niveau te brengen, is daarvoor een gemiddelde economische groei in die landen nodig in de orde van 8 procent per jaar. Als we verder niets doen, levert dat wereldwijd een enorme groei van emissies op. Willen we toch onder een gemiddelde temperatuurstijging op de

aarde van 2°C blijven, dan moet de uitstoot van broeikasgassen in 2050 met 80 procent zijn gedaald ten opzichte van 1990. Dat kan alleen samengaan als de gemiddelde uitstoot van broeikasgassen per verdiende euro jaarlijks met 8 procent daalt. Dat betekent een serieuze uitdaging aan technologische vernieuwing en verandering van consumptiegedrag, met name in rijke landen.

In de tussentijd – in het rekenvoorbeeld: tot 2050 – blijven de welvaartsniveaus in rijke landen hoger dan in ontwikkelingslanden en is de uitstoot van broeikasgassen in rijke landen hoger dan duurzaam is, terwijl die in veel ontwikkelingslanden onder dat niveau zal blijven. Dat beeld past nog niet bij het principe van een gelijk recht op het gebruik van de atmosfeer. Om daaraan recht te doen, zijn enorme inkomensoverdrachten van Noord naar Zuid nodig. In de praktijk zou dit minimaal betekenen dat de rijke landen de kosten moeten dragen van de technologische vernieuwing die nodig is om de economische groei ook in ontwikkelingslanden duurzaam te maken.

De betekenis van deze wat grove en denkbeeldige berekening, is dat er binnen de uitgangspunten voldoende ruimte voor groei in ontwikkelingslanden is als er maar voldoende hard gewerkt wordt aan technologische vernieuwing, aan minder vervuilende consumptie én aan vergoeding voor de voorlopig nog te hoge uitstoot van broeikasgassen in rijke landen: verminderen, veranderen en vergoeden dus, zoals we al stelden. Verminderen en veranderen betekenen bijvoorbeeld meer schone energie en meer inhuren van diensten dan aanschaf van materiële producten. Als dat onvoldoende gebeurt, valt de ruimte voor mondiale welvaartsgroei lager uit. Vanwege het gelijke recht op ontwikkeling zullen dan de rijke landen in het Noorden ruimte moeten maken voor meer welvaartsgroei in het Zuiden door hun eigen welvaart(sgroei) te beperken.

Principiële uitgangspunten voor het Klimaatverdrag

Onderhandelingen over een nieuwe uitwerking van het Klimaatverdrag moeten volgens ICCO zijn gebaseerd op de volgende uitgangspunten.

- De onderhandelingen over een post-2012 akkoord moeten plaatsvinden in de context van de UNFCCC, om er verzekerd van te zijn dat het proces de armste landen niet uitsluit. Bovendien valt het proces op die manier onder voorspelbare principes van internationaal recht.

- In het post-Kyoto-verdrag moeten de principes worden opgenomen dat de vervuiler zijn gedrag verandert en betaalt. Ook moeten de aansprakelijkheid, de mensenrechten, het recht op duurzame ontwikkeling, een gelijk recht van elke wereldburger op een duurzaam gebruik van de atmosfeer en beginselen van goed bestuur er deel van uitmaken. Bestaande principes in het huidige Klimaatverdrag moeten worden herbevestigd.
- De principes van gedeelde maar onderscheiden verantwoordelijkheden en het principe van het betalen naar vermogen moeten herbevestigd worden. Dit

betekent dat de rijke landen de uitstoot van broeikasgassen moeten verminderen om emissieruimte te maken voor ontwikkelingslanden, als uitwerking van hun recht op duurzame economische ontwikkeling. Het betekent ook dat de rijke landen de kosten van adaptatie aan klimaatverandering en van vergroening van de economieën van ontwikkelingslanden voor hun rekening nemen.

- Alle nieuwe beleidsinstrumenten die worden aangenomen in een post-Kyoto verdrag moeten volgens de voorgaande principes worden geformuleerd.

4 FAIRCLIMATE: ENKELE COMPONENTEN VOOR EEN EERLIJK EN RECHTVAARDIG KLIMAATBELEID

Hoe ziet een eerlijk en rechtvaardig klimaatbeleid er volgens ICCO in de praktijk uit? Dit hoofdstuk is een uitwerking van de principes van een rechtvaardig klimaatbeleid.

4.1 Klimaatdoelen en de verdeling van bijdragen

Wetenschappelijk bestaat er brede overeenstemming over de ernst van de gevolgen die zich zullen voordoen bij een temperatuurstijging van meer dan 2°C. Om beneden die grens te blijven zal, zoals gezegd, voor 2050 een mondiale reductie bereikt moeten zijn van ten minste 80 procent van de broeikasgassen.

De vraag is hoe dat doel bereikt kan worden en hoe de lasten gedeeld en verdeeld kunnen worden. Als uitwerking van het principe van 'de vervuiler betaalt' en het principe van aansprakelijkheid moeten grote vervuilers uit verleden en heden hun verantwoordelijkheid nemen. Om te beginnen door hun uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Als uitwerking van het principe van de gedeelde maar onderscheiden verantwoordelijkheden moeten de meest vervuilende landen de zwaarste lasten op zich nemen, en dus de grootste bijdrage aan de reductiedoelstellingen leveren, zodat iedereen uiteindelijk op hetzelfde emissieniveau terecht komt. Bovendien moeten ontwikkelingslanden de ruimte krijgen zich economisch te ontwikkelen tot een gelijk welvaartsniveau als de rijke landen.

De Europese Unie wil de uitstoot van broeikasgassen in de EU met 20 procent verminderen in 2020 ten opzichte van

1990. Als andere geïndustrialiseerde landen meedoen, is de EU bereid tot een reductie van 30 procent. Voor 2050 bestaat de intentie om de uitstoot met 60 tot 80 procent te verminderen. Het lijkt erop dat dat nog niet voldoende is. Het risico dat de temperatuurstijging met deze reductiedoelen over de 2°C-grens schiet, is groot.

De vraag is of ontwikkelingslanden verplichtingen moeten aangaan in het kader van een internationaal klimaatbeleid en wat die verplichtingen zouden inhouden. ICCO stelt dat ontwikkelingslanden geen reductieverplichting krijgen zolang ze onder de duurzaamheidsnorm zitten. Wel moet er gewerkt worden aan vergroening van hun economieën, om de mondiale uitstoot van broeikasgassen te beperken. De kosten van die vergroening moeten door de rijke, vervuilende landen worden gedragen.

4.2 Hervorming van het CDM

Om klimaatverandering zo kosteneffectief mogelijk tegen te gaan, zijn instrumenten ontwikkeld die emissiereductie mogelijk maken daar waar dat het goedkoopst kan. Deze instrumenten vormen de hoekstenen van het klimaatbeleid: emissiehandel, Clean Development Mechanism (CDM) en Joint Implementation (JI). Deze marktgeoriënteerde instrumenten zijn in theorie een kosteneffectieve

manier om broeikasgassen te verminderen, maar ze zijn niet noodzakelijkerwijs rechtvaardig en behoeven om die reden meer regulering.

Het CDM is een belangrijk instrument voor zowel rijke landen als ontwikkelingslanden. Geïndustrialiseerde landen kunnen vrijwillige partnerschappen aangaan met ontwikkelingslanden om energieprojecten uit te voeren die leiden tot een vermindering van broeikasgassen. Het doel is tweeledig: duurzame ontwikkeling mogelijk maken voor ontwikkelingslanden, door het toepassen van nieuwe en efficiënte technologieën in de projecten; en de geïndustrialiseerde landen kunnen de gecertificeerde emissiereducties (CER's) die in deze projecten worden gerealiseerd in mindering brengen op hun nationale emissies, zodat ze de Kyoto-verplichting tegen lagere kosten kunnen halen.

In zijn huidige vorm kent het CDM onvolkomenheden, die in de onderhandelingen over een post-Kyotoverdrag moeten worden aangepakt. Zo is bijvoorbeeld de hoeveelheid CER's die een geïndustrialiseerd land mag kopen, nu niet aan duidelijke grenzen gebonden. Met andere woorden: met behulp van het CDM kan een rijk land reductie van broeikasgassen in eigen land vermijden door – vaak goedkopere – reducties in ontwikkelingslanden te realiseren. In de praktijk is het zeer onduidelijk of dat wel echt bijdraagt aan verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. In de benadering van ICCO mag het CDM alleen gebruikt worden om de verplichte bijdrage van rijke landen aan de vergroening van de economieën van ontwikkelingslanden te leveren die we in het voorgaande beschreven. Dat komt niet in mindering op de reducties die rijke landen vanwege de te hoge emissies van hun eigen economieën moeten realiseren.

De ondertekenaars van het Kyoto-protocol moeten de doelstelling dat het CDM bijdraagt aan duurzame ontwikkeling, serieus nemen. Momenteel investeren de rijke landen bijna uitsluitend in grootschalige 'end-of-pipe' CDM-projecten, die niet bijdragen aan duurzame ontwikkeling. Kleinschalige duurzame-energieprojecten komen nauwelijks van de grond. Hiervoor moet meer ruimte komen. Belangrijk is ook dat de bijdrage van een CDM-project aan duurzame ontwikkeling goed wordt gemonitord waarbij stakeholder-participatie cruciaal is.

Het ontbreekt veel ontwikkelingslanden aan institutionele capaciteit om te kunnen profiteren van het CDM. Het

gaat daarbij om het administreren en monitoren van de projecten en het oog hebben voor de duurzame ontwikkelingsaspecten van het CDM. Ontwikkelingslanden moeten daarom hulp krijgen bij het ontwikkelen van die capaciteit.

4.3 Financiering van adaptatie

Adaptatie is een proces dat gemeenschappen of een hele maatschappij voorbereidt op het leven met veranderende weersomstandigheden. Er zijn talloze adaptatiemogelijkheden, variërend van puur technische – zoals het verhogen van dijken – tot gedragsverandering op individueel niveau – bijvoorbeeld zuinig omgaan met water tijdens droogte. Andere adaptatiestrategieën zijn onder meer *early warning* systemen voor extreme weersomstandigheden, risicomangement, het opzetten van een verzekeringsstelsel, het rampbestendig maken van de drinkwatervoorziening, het overschakelen op droogtebestendige landbouw en het beschermen van de biodiversiteit om de uitwerking van klimaatverandering op mensen te verminderen.

Uitstel van adaptatiemaatregelen is geen optie, omdat het uiteindelijk leidt tot juist hogere kosten en de bevolking in kwetsbare gebieden onnodig lang aan risico's blootstelt. Maar maatregelen kosten handenvol geld. Een voorbeeld: Sierra Leone heeft becijferd dat de bescherming van zijn kwetsbare stranden meer dan 1,1 miljard dollar kost, ofwel 17 procent van het Bruto Nationaal Product van dat land. Dergelijke bedragen kunnen veel ontwikkelingslanden niet opbrengen.

De 177 landen die het Klimaatverdrag hebben geratificeerd, hebben enkele fondsen tot hun beschikking waaruit adaptatiemaatregelen gefinancierd kunnen worden: het Global Environment Facility (GEF) Trust Fund, het Least Developed Countries Fund, het Special Climate Change Fund en het Adaptation Fund.

Over het Adaptation Fund bestaan verschillen van mening, die zich toespitsen op de vraag hoe en door wie het beheerd moet worden. Vanuit een oogpunt van kostenefficiëntie heeft beheer door het GEF de voorkeur. De meest kwetsbare ontwikkelingslanden vrezden bij dit fonds echter buiten de boot te vallen, omdat het GEF bij voorkeur projecten financiert die positieve effecten hebben op wereldschaal. Zij stellen daarom voor een aparte beheerder voor dit fonds in te

BOEREN PRODUCEREN EMISSIERECHTEN

In India bouwt Adats, de Indiase partnerorganisatie van ICCO, meer dan 5.000 biogasinstallaties voor een jarenlang uitgebuite en gediscrimineerde gemeenschap. De vermeden uitstoot wordt in de vorm van emissierechten verkocht.

Adats is een organisatie die werkt in ongeveer 1.000 dorpen in de Zuid-Indiase deelstaat Karnataka, voornamelijk onder de Coolie-kaste. Een van hun activiteiten is het installeren van 5.500 biogasinstallaties voor huishoudens. De mest van koeien levert het gas waarop de huishoudens koken.

De biogasinstallaties vervangen inefficiënte houtovens, die tussen de 1,3 en 2,5 kg hout per persoon per dag verstoken. Voor het Kolar-district, waar het project wordt uitgevoerd, is dat een uitkomst, omdat het hout steeds schaarser wordt en vrouwen steeds grotere afstanden moeten afleggen om hout te verzamelen. De biogasinstallaties vervangen ook het gebruik van kerosine als additionele energiebron naast hout. Dat scheelt jaarlijks gemiddeld 31,2 liter kerosine per huishouden.

Biogas is een duurzame energiebron, die bijdraagt aan een gezond binnenklimaat, de werklast van vrouwen en kinderen vermindert en geld voor kerosine bespaart.

De biogasinstallaties besparen een CO₂-uitstoot van 4 tot 5 ton per jaar per installatie. Als eerste particuliere organisatie ter wereld is Adats erin geslaagd dit kleinschalige, duurzame energieproject geregistreerd te krijgen onder het Clean Development Mechanism van het Kyoto-protocol. Dit houdt in dat de vermeden uitstoot in de vorm van emissierechten wordt geregistreerd en verkocht kan worden op de internationale koolstofmarkt. Dat doet Adats ook. Met de opbrengst uit de verkoop gedurende de eerste zeven jaar financiert de organisatie de bouw van alle biogasinstallaties. Het geld dat de emissierechten daarna opleveren is extra inkomen voor de gezinnen die een biogasinstallatie bezitten: zo'n 75 euro per jaar. Dit project is een van de weinige kleinschalige projecten die geregistreerd staan onder het CDM. Grotere toegankelijkheid van het CDM zou meer van dit soort initiatieven voor lokale ontwikkeling mogelijk maken.

stellen en de stem van de kwetsbaarste landen daarin goed vast te leggen.

De genoemde fondsen zijn bij lange na niet voldoende om de benodigde miljarden te genereren. Volgens schattingen van de Wereldbank en hulporganisaties zijn wereldwijd jaarlijks bedragen tot wel 50 miljard dollar nodig voor adaptatiemaatregelen. Er zijn dus extra financieringsmechanismen voor adaptatie nodig. Volgens ICCO zou deze financiering opgebracht moeten worden door de kosten evenredig aan de historische mate van vervuilend gedrag van landen en hun betalingsvermogen te verdelen.

Daarnaast zijn er alternatieve bronnen van inkomsten, maar volgens ICCO moeten die additioneel zijn en kunnen die ook gebruikt worden om duurzame energieprojecten in ontwikkelingslanden te financieren. Om te beginnen, als er ondanks alle kritiek op CDM toch een dergelijk instrument blijft bestaan, moet niet zoals nu alleen het CDM worden belast met een heffing van 2 procent over alle transacties, waarvan de opbrengsten naar het Adaptation Fund vloeien. Ook Joint Implementation en alle transacties van de internationale emissiehandel, waaronder de koolstofhandel die buiten het Kyoto-protocol om gaat, moeten dan belast worden. Anders hebben die projecten die bijdragen aan schone ontwikkeling in ontwikkelingslanden – want daarom gaat het bij CDM – een concurrentienadeel ten opzichte van projecten in geïndustrialiseerde landen, en hebben ontwikkelingslanden al weer het nakijken.

Een andere mogelijkheid is een heffing op vliegverkeer. Die leidt niet alleen tot geld voor adaptatiefondsen maar mogelijk ook tot minder vliegverkeer. Eventueel kan die heffing worden uitgebreid naar scheeptransport. Zowel lucht- als zeevaart zijn buiten de afspraken in het Kyoto-protocol gebleven. Er zou ook een internationale verzekeringspool opgericht moeten worden, die aan ontwikkelingslanden uitkeert bij klimaatgerelateerde schade.

Het praten over betalen voor adaptatie is een groot taboe in de internationale klimaatonderhandelingen. ICCO is van mening dat gekeken moet worden naar de historische verantwoordelijkheid van de veroorzakers van het probleem en naar het betalingsvermogen van landen. Betalingen moeten conform de bepalingen in het Klimaatverdrag zijn: het moet gaan om 'nieuw' en

additioneel geld, en niet om officieel ontwikkelingsgeld (ODA).

4.4 Behoud van bossen

Bossen kunnen zowel koolstofopslagplaatsen zijn (*carbon sinks*) als bronnen van emissie. Een jong, groeiend bos neemt CO₂ op uit de atmosfeer. Maar de meeste koolstof ligt opgeslagen in oude bossen. Als die worden gekapt of verbrand, verliest het bos zijn functie van opslagplaats en wordt het juist een bron van emissie. Ontbossing zorgt voor 20 procent van de door mensen veroorzaakte uitstoot van broeikasgassen. Het vermijden van ontbossing, de aanplant van nieuw bos en herbebossing bieden daarom veel mogelijkheden voor het beperken van klimaatverandering.

Het Kyoto-protocol staat toe dat het aanplanten van bossen en herbebossingprojecten in aanmerking komen voor CDM-credits (CER's). In de praktijk pakt dat vaak niet goed uit: er worden grootschalige plantages van monoculturen – vaak uitheemse en genetisch gemodificeerde soorten – aangelegd, die funest zijn voor de bodemkwaliteit en de waterhuishouding. Het betekent ook dat waardevolle oude bossen onvoldoende bescherming genieten. In die gevallen botsen de CDM-regels dus met de bescherming van biodiversiteit en het voorkomen van landdegradatie.

Aan deze zorgen is tijdens de klimaatconferentie van 2003 (COP) enigszins tegemoet gekomen, maar niet voldoende. De bescherming van biodiversiteit is niet goed geregeld, door het ontbreken van verwijzingen in het Klimaatverdrag naar de relevante internationale verdragen hierover, zoals de Biodiversiteitsconventie en de Conventie ter Bestrijding van Verwoestijning. Ook hoeven CDM-projecten niet in overeenstemming te zijn met de nationale duurzame ontwikkelingsplannen van landen. En ten slotte sluit het Klimaatverdrag het gebruik van uitheemse soorten en gemodificeerde organismen niet uit.

Excuus

Er kleven ook principiële bezwaren aan het opnemen van de bescherming van bossen in het Kyoto-verdrag. Er zijn nu eenmaal veel bossen, dus is er ook een groot potentieel voor bossenprojecten. Dat kan gemakkelijk een excuus worden voor rijke landen om thuis geen maatregelen te hoeven nemen die leiden naar een koolstofarme economie. Ook bestaat altijd het risico dat bossen onbedoeld

VISSERS WORDEN RIJSTBOEREN

De verandering van het klimaat in Mali dwingt gemeenschappen op zoek te gaan naar andere middelen van bestaan. ICCO's partnerorganisatie GRAT steekt de helpende hand toe.

Mali heeft een Sahelklimaat, met sterk wisselende regenval en steeds vaker voorkomende droge jaren. Door armoede hebben de inwoners moeite zich aan te passen aan deze veranderingen. GRAT assisteert ze hierbij.

In het Malinese dorp Kamaka Dèbèrè verdienen vrouwen een inkomen door rieten matten, waaiers en manden te maken van het blad van een palmsoort. Door grote droogte perioden verdween deze palmsoort waardoor er geen blad meer was om deze producten te maken. Dit betekende minder inkomsten en dus minder kansen op ontwikkeling. Om toch in hun inkomen te kunnen voorzien klopten de vrouwen aan bij GRAT met de vraag of die wilde helpen bij de aanleg van een groentetuin. GRAT ondersteunde de vrouwen bij het omheinen van de tuin,

het graven van waterputten, het trainen in tuinbouw-technieken en verstrekte gieters en zaaizaad voor het eerste seizoen. In de gemeenschappelijke tuin verbouwen zo'n 50 vrouwen nu groenten. Het voedingspatroon van hun gezinnen is daardoor verbeterd, het overschot van de oogst verkopen ze. Met de inkomsten kopen ze zeep, kleren en eten.

In Kouakourou, een dorp aan de oever van de Niger, leefde de bevolking van de visserij en de regenafhankelijke rijstteelt. Vanwege tegenvallende regenval en minder overstromingen leverde de visserij minder op en de regenafhankelijke rijstteelt werd een mislukking. Een aantal dorpelingen nam het initiatief om geïrrigeerde rijst te verbouwen. De vissers van het dorp vonden dit maar niets, maar na de droogte van 2005 en de lage visstand eisten ook zij een plek op in het irrigatiegebied. Dit dreigde tot grote problemen te leiden. De lokale overheid en GRAT stelden voor dit gebied met 25 hectare uit te breiden, zodat er ook voor de vissers plaats is. GRAT heeft deze uitbreiding gefinancierd.

verdwijnen en koolstofverspreiders worden in plaats van opslagplaatsen, bijvoorbeeld door bosbranden of ziektes. Problematisch is ook het vaststellen van een geloofwaardige *baseline* en blijft het moeilijk veranderingen in de feitelijke opslag van kooldioxide vast te stellen. Ten slotte kan het vermijden van ontbossing op de ene plek een prikkel zijn om op een andere plek het bos juist te kappen.

Tijdens de klimaatconferentie in Bali staat het thema ontbossing hoog op de agenda. Bossen zouden volgens een aantal landen met tropische bossen in het Kyoto-verdrag moeten worden opgenomen. Er wordt gewerkt aan een mogelijkheid (REDD, Reduced Emission from Deforestation in Developing Countries) waarbij betaald wordt voor het niet kappen van bossen. Een van de knopen die hierover moeten worden doorgehakt is

de vraag of voor het voorkomen van ontbossing een marktinstrument nodig is (zoals het CDM), of een fonds dat landen financieel compenseert. Welke oplossing ook wordt gekozen, alleen echte en verifieerbare emissiereducties moeten worden beloofd. Het REDD-mechanisme moet voorkomen dat emissies verder oplopen. ICCO vindt het belangrijk dat het mechanisme zodanig wordt vormgegeven dat het ook een zo groot mogelijke bijdrage levert aan zowel het behoud van biodiversiteit als de duurzame ontwikkeling van de betreffende bosregio's. Daarbij moeten de rechten van bosbewoners, inheemse bevolking en de ontwikkeling en voedselzekerheid van lokale gemeenschappen worden gewaarborgd. Huidige en toekomstige substitutiekosten van alternatief landgebruik moeten worden geïncorporeerd in betalingen voor het onderhoud van bossen.

5 AANBEVELINGEN VOOR EEN RECHTVAARDIG KLIMAATBELEID

Dit hoofdstuk bevat de aanbevelingen van ICCO voor een eerlijk en rechtvaardig klimaatbeleid na 2012.

Principiële uitgangspunten voor een rechtvaardig klimaatbeleid

- De onderhandelingen over een post-2012 akkoord moeten plaatsvinden in de context van de UNFCCC, om er verzekerd van te zijn dat het proces de armste landen niet uitsluit. Bovendien valt het proces op die manier onder voorspelbare principes van internationaal recht.
- In het post-Kyoto-verdrag moeten de principes worden opgenomen dat de vervuiler zijn gedrag verandert en betaalt. Ook moeten de aansprakelijkheid, de mensenrechten, het recht op duurzame ontwikkeling, een gelijk recht van elke wereldburger op een duurzaam gebruik van de atmosfeer en beginselen van goed bestuur er deel van uitmaken. Bestaande principes in het huidige Klimaatverdrag moeten worden herbevestigd.
- Alle nieuwe beleidsinstrumenten die worden aangenomen in een post-Kyoto verdrag moeten volgens de voorgaande principes worden geformuleerd.

Klimaatdoelen en de verdeling van bijdragen

- In artikel 2 van het Klimaatverdrag (UNFCCC) moeten bindende en kwantitatieve formuleringen worden

opgenomen voor een doelstelling op lange termijn. De formulering 'gevaarlijke menselijke verstoring van het klimaatsysteem' in artikel 2 moet worden geoperationaliseerd. Dat kan door erin op te nemen tot welke hoogte de gemiddelde temperatuur op aarde maximaal mag stijgen en welke concentratie broeikasgassen in de atmosfeer daarmee correspondeert. Algemeen wordt momenteel uitgegaan van 2°C en 400 ppm CO₂-equivalenten. Met name voor de kleine eilandstaten kan dat echter al teveel zijn. ICCO bepleit een mondiale reductiedoelstelling van minstens 80 procent voor het jaar 2050 en een doelstelling voor een temperatuurstijging van onder 2°C.

- De principes van gedeelde maar onderscheiden verantwoordelijkheden en het principe van het betalen naar vermogen moeten herbevestigd worden. Dit betekent dat de rijke landen de uitstoot van broeikasgassen moeten verminderen om emissieruimte te maken voor ontwikkelingslanden, als uitwerking van hun recht op economische ontwikkeling. ICCO stelt zich op het standpunt dat ontwikkelingslanden geen reductieverplichting krijgen zolang ze onder de duurzaamheidsnorm zitten. Wel moet er aan vergroe-

BOSSEN LEVEREN KLIMAATSERVICE

BEELD: Fred Hoogervorst / Hollandse Hoogte

De bossen in het noordoosten van Brazilië verdwijnen in hoog tempo. Het kappen en verbranden van bossen draagt voor 70 procent bij aan de CO₂-uitstoot van Brazilië. De ontbossing een halt toeroepen is dus in het belang van het klimaat.

De inheemse en lokale bevolking in en aan de rand van het Amazonegebied leeft in armoede. Grote stukken tropisch regenwoud worden verkocht aan houtkapmaatschappijen en aan bedrijven die zich specialiseren in de teelt van gewassen voor biobrandstoffen of veevoer. De bevolking profiteert niet of nauwelijks mee van de winsten die deze bedrijven maken en zien de tropische bossen ondertussen razendsnel verdwijnen.

De door ICCO gesteunde organisaties ICV en ISA proberen de inheemse en lokale bevolking van het Ama-

zonegebied een andere bron van inkomsten te bieden. Die wordt gezocht in het opzetten van betaalsystemen voor de milieudiensten die het regenwoud vervult (*PES, Payment for Environmental Services*). Het bos haalt immers CO₂ uit de lucht. Aan deze schoonmaakfunctie hangt een prijskaartje: iedere ton CO₂ die de bossen opnemen vertegenwoordigt een bedrag van 10 tot 15 euro.

De lokale en inheemse bevolking zou door de financiering van het door hen gefaciliteerde duurzaam beheer van het bos een bron van inkomsten krijgen. Tegelijkertijd zou er veel minder CO₂ in de atmosfeer komen, omdat het bos niet meer wordt gekapt en verbrand. Zo'n natuurfunctie is niet onbekend, ook Nederlandse boeren vervullen die en krijgen daarvoor betaald.

ning van hun economieën gewerkt worden. De kosten daarvan moeten de rijke landen voor hun rekening nemen.

Hervorming van het CDM

- De hoeveelheid CER's die een geïndustrialiseerd land mag kopen, is nu niet aan duidelijke grenzen gebonden. Met andere woorden: met behulp van het CDM kan een rijk land reductie van broeikasgassen in eigen land vermijden door – vaak goedkopere – reducties in ontwikkelingslanden te realiseren. In de praktijk is het zeer onduidelijk of dat wel echt bijdraagt aan verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. In de benadering van ICCO mag het CDM alleen gebruikt worden om de verplichte bijdrage van rijke landen aan de vergroening van de economieën van ontwikkelingslanden te leveren die we in het voorgaande beschreven. Dat komt niet in mindering op de reducties die rijke landen vanwege de te hoge emissies van hun eigen economieën moeten realiseren.
- Criteria voor duurzame ontwikkeling moeten worden meegenomen in het proces van een CDM-project. Succesvolle registratie van een project moet mede afhankelijk worden gemaakt van de mate waarin het bijdraagt aan duurzame ontwikkeling. Daarvoor is ook goede monitoring van het project nodig waarvan stakeholder consultatie een onderdeel vormt.
- Om de financiering van kleinschalige CDM-projecten te stimuleren en het risico te verminderen dat ontwikkelingslanden geen toekomstgericht klimaatbeleid ontwikkelen, moet een vorm van samenvoeging van projecten onder het CDM mogelijk worden. Ook moeten rijke landen meer geld beschikbaar stellen voor capaciteitsopbouw in CDM-gastlanden.
- Het ontbreekt veel ontwikkelingslanden aan institutionele capaciteit om te kunnen profiteren van het CDM. Het gaat daarbij om het administreren en monitoren van de projecten en het oog hebben voor de duurzame ontwikkelingsaspecten van het CDM. Ontwikkelingslanden moeten hulp krijgen bij het ontwikkelen van die capaciteit.

Financiering van adaptatie

- De geïndustrialiseerde landen moeten hun verplichtingen nakomen die ze zijn aangegaan onder het Klimaatverdrag en toereikende financiële middelen verstrekken voor adaptatiemaatregelen in de landen die het meest te lijden hebben van de gevolgen van klimaatverandering en geen verplichting hebben tot

emissiereductie. ICCO pleit ervoor de stem van de meest kwetsbare ontwikkelingslanden goed vast te leggen in het financieringsmechanisme zodat zij niet buiten de boot vallen.

- Om vast te stellen welke landen in aanmerking komen voor adaptatiegelden en welke landen hieraan moet bijdragen kan een Adaptation Finance Index overwogen worden, zoals die bijvoorbeeld is ontwikkeld door Oxfam International. Hierin is de bijdrage van landen berekend op basis van hun historische verantwoordelijkheid en financiële draagkracht.
- Geïndustrialiseerde landen mogen hun officiële ontwikkelingsgelden (ODA) niet aanwenden voor klimaatdoelen: het moet gaan om 'nieuw' en additioneel geld. Hulpprojecten moeten wel zodanig worden ontworpen en ingericht dat ze rekening houden met de impact van huidige en toekomstige klimaatveranderingen.
- Om de kloof tussen beschikbare adaptatiegelden en de verwachte kosten te overbruggen moeten er nieuwe financieringsmechanismen komen. Mogelijkheden zijn een adaptatieheffing op alle flexibele mechanismen, een belasting op passagiers en goederen van vliegtuigen en schepen, een internationale verzekeringspool en een vast percentage van het Bruto Nationaal Product van verantwoordelijke landen.

Behoud van bossen

- ICCO vindt het belangrijk dat het REDD-mechanisme zodanig wordt vormgegeven dat het niet alleen tot emissiereductie leidt, maar dat het ook een zo groot mogelijke bijdrage levert aan de duurzame ontwikkeling van de betreffende bosregio's. Daarbij moeten de rechten van bosbewoners, inheemse bevolking en de ontwikkeling en voedselzekerheid van lokale gemeenschappen worden gewaarborgd. Huidige en toekomstige substitutiekosten van alternatief landgebruik dienen ook te worden geïncorporeerd in betalingen voor het onderhoud van bossen.
- ICCO bepleit dat financiering voor het behoud van bossen niet wordt opgenomen in het CDM, aangezien de vele diensten die bossen leveren niet gemakkelijk beschermd kunnen worden met behulp van CDM en de nadruk bij het verminderen van broeikasgassen ligt op kosteneffectieve maatregelen.
- Bij het formuleren van REDD moet rekening gehouden worden met de doelen, principes en regels van gerelateerde multilaterale milieuverdragen, in het bijzonder de Biodiversiteitsconventie en de Conventie ter bestrijding van verwoestijning.